

Call for Papers

**Dovolujeme si Vás tímto způsobem pozvat k aktivní účasti na kolokviu
„Kultura německé menšiny v Československu 1945-1989 na základě analýzy konkrétních aktivit
v centru i regionech“,
které se bude konat v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 19. až 20. října 2023.**

Na rozdíl od míry pozornosti, která byla německé menšině v českých zemích věnována v období do roku 1945, byl zájem o její život v poválečné době zřetelně menší. Navíc byl vesměs cílen na sociální, politickou, právní a další problematiku, kulturní aktivity stály v pozadí. Přesto existuje několik klíčových studií, které nás mohou provést po hlavních milnících a tématech tohoto segmentu¹. V rámci našeho kolokvia bychom se chtěli hlouběji věnovat tematickým, lokálním, organizačním a dalším formám těchto aktivit. Níže uvádíme přehled témat, která by se mohla stát inspirací pro příspěvky.

Po roce 1945 byly nejprve veškeré aktivity zcela utlumeny. Až v padesátých letech mohly menšiny začít používat mateřský jazyk v místech s vyšší koncentrací dané skupiny a při jednání s úřady. Příslušníci uvedených menšin mohli rozvíjet svoji národní kulturu, k čemuž sloužily kulturní spolky a svazy. K nejsložitějším úkolům menšinové politiky patřilo řešení menšinového školství. Německý jazyk se opět začal vyučovat v polovině padesátých let za komplikovaných podmínek.

V místech s větším a kompaktním zastoupením německého obyvatelstva vznikaly od padesátých let při místních národních výborech tzv. komise pro národnostní věci. Tato komise měla pomáhat německým spoluobčanům v řízení politicko-výchovné a kulturně osvětové práce a zároveň provádět kontrolu jejich životních podmínek a chování.

Nejrozšířenější aktivita Němců v té době byla lidová umělecká tvořivost. Vznikaly různé dramatické, pěvecké, hudební, taneční, recitační soubory, vlastivědné kroužky, agitační kroužky (často v kombinované podobě). Tyto skupiny vystupovaly při různých příležitostech, jako schůze a veřejné aktivity, zábavné večery a estrády, často společně s českými kroužky nebo s dvojjazyčným programem. Skupiny vyvíjely činnost při domech osvěty a osvětových besedách, ROH a dalších společenských organizacích. V průběhu padesátých let soubory převážně projevovaly zájem o zábavné, politicky neutrální pořady v návaznosti na regionální folklór. Počet zájmových kroužků se v této odhaduje na více jak 60. K neznámějším kulturním skupinám patřily v té době kulturní soubory Arbeit und Frieden z Aše nebo Jablonex z Jablonce nad Nisou.

Důležitým divadelním souborem byl Prager deutsche Wanderbühne (soubor používal také název Schiller-Theater, užíván též termín Staatliches Wandertheater Prag). Byl to profesionální divadelní soubor, založen roku 1954 pražskými herci německé národnosti. První představení odehrané tímto souborem, Úklady a láska od Fridricha Schillera, se konalo 29. října 1954 v Sokolově. Zájem o tento divadelní soubor byl velký. Od roku 1954 do roku 1959 odehrál celkem 741 představení, které mělo údajně shlédnout 161 788 diváků. Průměrná návštěvnost jednoho představení se pohybovala kolem 218 osob. Během svého působení však soubor narážel na organizační a personální problémy, zvláště

---

¹ Jsou to zejména následující tituly: STANĚK, Tomáš: *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*, Praha 1993; NOSKOVÁ, Helena a kolektiv autorů: *K problémům menšin v Československu v letech 1945-1989*, Sborník studií. Praha 2005; KOVAŘÍK, David – ARBURG, Adrian von – DVOŘÁK, Tomáš et al. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno 2010; KREISSLOVÁ, Sandra – NOVOTNÝ Lukáš: *Kulturní život německé menšiny v České republice*, Praha 2015. Též <https://www.pametnaroda.cz/cs/nemecka-mensina-v-ceskoslovensku-v-polsku-po-roce-1945>.

na nezájem mezi mladými herci německé národnosti a časté emigraci členů souboru. Činnost souboru byla ukončena v červnu 1961.

K vzájemné spolupráci v oblasti kultury docházelo mezi Československem a NDR. I když tyto vztahy měly jednoznačný politický rámec, působily pozitivně na společenské a kulturní vyžití československých Němců. Konaly se různé kulturní akce, návštěvy amatérských a profesionálních uměleckých těles v regionech s vyšším počtem německého obyvatelstva. Družební vztahy byly povoleny i mezi okresy, městy, závody aj.. Tyto styky však byly bedlivě sledovány. Lidové a závodní knihovny měly oddělení s německou literaturou ze stávajících fondů, které se postupně rozšiřovaly převážně závozem knih z NDR. Knihy, časopisy, noviny z Rakouska a SRN byly kupované přes státní podnik Orbis, který dohlížel na jejich správný výběr. Samotný nákup knih v německém jazyce v Československu byl možný, ale velmi omezeně.

V roce 1976 pak bylo založeno Kulturní a informační středisko (KaIS) NDR v Praze. Středisko KaIS pořádalo různé kulturní akce s účastí umělců z NDR, pomáhalo při nákupu a půjčování knih, gramofonových desek, filmů, diapozitivů, časopisů, jazykově připravovala učitele a lektory aj.

V roce 1954 již v ČSR vycházelo 13 titulů ideologicky usměrněných tiskovin buď zcela či částečně v německém jazyce. Většina z nich byla určena pro cizinu. V místech s větší hustotou německého obyvatelstva se promítaly filmy v německé jazykové verzi, které byly dovezeny z NDR nebo SSSR, výjimečně se promítaly filmy ze SRN či Rakouska. Při přednáškách, besedách či jiných kulturních akcích se promítaly krátkometrážní filmy v německé verzi, opatřené německými titulky či komentářem v němčině. Značný zájem o vysílání rozhlasu v německém jazyce vedl k vysílání na krajských vysílačích v německém jazyce od února 1957. Zpočátku se jednalo o 15 minutový pořad, který byl následně v neděli prodloužen na 30 minut. V neděli byl uváděn večerní program v německém jazyce, který byl určen pro cizinu. Později přibývalo v pohraničních oblastech i sledování televize NDR.

První politicky usměrněný, pravidelně vycházející týdeník v němčině Aufbau und Frieden vyšel poprvé 27. září 1951. Tento týdeník měl zprvu 8 stran později 10 stran a byl vydáván v nákladu 15 000 výtisků. Časopis poskytoval informace ze světa i z domova a také z kultury. V 60. letech vycházel časopis 3x týdně. Od ledna 1966 se změnil podtitul na Das Blatt der tschechoslowakischen Deutschen. V dubnu téhož roku byl snížen počet vydání znovu na 1x týdně a změněn název na Volkszeitung s rozsahem 20 stran. V týdeníku se v části věnované kultuře objevovaly i vzpomínky na kulturní kořeny německé menšiny a širší komentáře ke kulturním událostem. O časopis se začali více zajímat i v západních zemích zejména proto, že autory příspěvků byli například Leo Brod, Lenka Reinerová či Pavel Eckstein. Na jaře 1968 změnil týdeník název na Prager Volkszeitung. S normalizací přichází změna redakce a pochopitelně i obsah jí byl zcela uzpůsoben.

Aktivizace německé menšiny se zvýšila během dubna-května roku 1968, kdy začaly vznikat přípravné výbory ve městech a obcích pro vytvoření společensko-kulturní organizace reprezentující Němce, tzv. Kulturverband (Kulturní sdružení občanů německé národnosti v ČSSR- KSONN, Der Kulturverband der Bürger deutscher Nationalität). Nejdůležitější schůze v rámci přípravy proběhla v Sokolově 29. dubna 1968. Zde se formulovaly cíle a náměty na zlepšení situace německé menšiny včetně rozšíření možností kulturního vyžití v mateřském jazyce (filmová a divadelní představení, zájmová umělecká činnost, aj.). Oficiálním zástupcem německé němčiny byl KSONN až do roku 1990.

- Organizátoři počítají s vydáním příspěvků z této konference v kolektivní monografii.
  - **Uzávěrka** pro odeslání **přihlášek** s abstrakty je stanovena na **4. 9. 2023** na mailovou adresu kaiserova@albis-int.cz. Organizátoři si vyhrazují právo na výběr příspěvků.
  - Délka příspěvku je stanovena na 20 minut.
  - Maximální délka abstraktu je 900 znaků. Abstrakt je možné zasílat v těchto jazycích: čeština, němčina. Dovolujeme si upozornit, že zasláné abstrakty budou následně přeloženy do druhého z jazyků (čeština-němčina) a budou k dispozici jako příloha programu samotné konference. Z tohoto důvodu prosíme, abyste Vaše abstrakty koncipovali s vědomím jejich zveřejnění v rámci programu konference.
-
- Jazyky konference: čeština, němčina. Konference nebude simultánně tlumočena.

Za organizační výbor se na spolupráci s Vámi těší

doc. Mgr. Martin Veselý, Ph.D. – vedoucí katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

doc. PhDr. Kristina Kaiserová, CSc. – předsedkyně Společnosti pro dějiny Němců v Čechách, Ústav slovansko-germánských studií FF UJEP

Mgr. Václav Houfek – ředitel Muzea města Ústí nad Labem

Mgr. Petr Karlíček, Ph.D. – ředitel Archivu města Ústí nad Labem

doc. PhDr. Petr Koura, Ph.D. – ředitel Collegia Bohemica o.p.s.